

มาตรการทางกฎหมายในการลดจำนวนคดีที่มีลักษณะค่าความของผู้เสียหาย¹

ภัทรพิมพ์ สวัสดิ์วงศ์²

จากการศึกษาเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายในการลดจำนวนคดีที่มีลักษณะค่าความของผู้เสียหาย ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงคดีที่มีผู้เสียหายในลักษณะค่าความ ในประเด็นของกฎหมายเกี่ยวกับ มาตรการด้านการกำหนดนิยามความหมายของผู้เสียหายในคดีอาญาที่มีลักษณะค่าความ มาตรการด้านการ บังคับใช้กฎหมายอาญาความผิดต่อชื่อเสียงและความผิดอาญาต่อร่างกาย มาตรการด้านการระบข้อพิพาท ก่อนฟ้องคดี มาตรการด้านการถ่วงดุลการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวนในการสั่ง ยุติคดี จากความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของผู้เสียหายในคดีอาญา ว่ามีปัญหา อย่างไร และสามารถกำหนดมาตรการในเรื่องดังกล่าวได้อย่างไรบ้าง เพื่อหาข้อเสนอแนะในการใช้ มาตรการทางยุติธรรมชุมชน ที่สามารถนำมาใช้แทนความยินยอมของผู้เสียหายในคดีอาญาอันยอมความได้ หรือความผิดลหุโทษที่ผู้เสียหายมีพฤติการณ์ในลักษณะค่าความ ส่งผลให้ปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลลดลงและเกิด เป็นกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพ

ในประเทศไทย ยังไม่ได้มีการให้คำนิยามหรือความหมายที่ชัดเจนว่าผู้เสียหายในคดีอาญาที่มี พฤติการณ์ในลักษณะค่าความจะต้องมีพฤติการณ์ในลักษณะใด คงปรากฏแต่เพียงความหมายของคำว่า “ค่าความ” ในพจนานุกรมเท่านั้น แต่หากพิจารณาคำนิยามของผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญาและแนวคำวินิจฉัยของศาลเกี่ยวกับการตีความผู้เสียหายในคดีอาญารวมกับคำว่าค่าความตาม พจนานุกรมและตามแนวความคิดของนักกฎหมายทั่วไปที่ทราบถึงลักษณะสามัญของบุคคลผู้มีลักษณะค่า ความ ก็จะได้อธิบายถึงตัวผู้เสียหายที่มีลักษณะค่าความชัดเจนขึ้น เช่น ผู้เสียหายที่มีการเรียกค่าสินไหม ทดแทนจากฝ่ายผู้กระทำความผิดในจำนวนหรือวิธีการที่เกินสมควรหรือไม่ยอมเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือปฏิเสธการไกล่เกลี่ยโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรจนเห็นปรากฏชัดว่ามีลักษณะของการนำคดีอาญามาบีบ บังคับผู้กระทำความผิดโดยมีเจตนามุ่งประสงค์เพื่อต้องการค่าสินไหมทดแทนหรือผลประโยชน์อื่นใดมากไปกว่า สิทธิที่ตนจะพึงได้รับจนถึงขนาดว่าเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต

อีกทั้ง เป็นต้นเรื่องของปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาประการหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาคดี ล้นศาลและผู้ต้องขังล้นเรือนจำ ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยรวม

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง มาตรการทางกฎหมายในการลดจำนวนคดีที่มีลักษณะค่าความ ของผู้เสียหาย โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ ศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี วงษ์วิชิต และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ปภาศิริ บัวสวรรค์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย รัตนเชื้อสกุล

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชานิติการเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดเชียงใหม่) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ซึ่งปัญหาดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้นหากเป็นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในชั้นพิจารณาของศาลด้วยเหตุที่ผู้เสียหายใช้สิทธิในการยื่นฟ้องคดีต่อศาลโดยตรง ศาลก็สามารถแก้ปัญหาได้โดยอาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 พิพากษายกฟ้อง ทำให้คดีออกจากกระบวนการพิจารณาของศาลได้ แต่ข้อเท็จจริงเดียวกันนี้ซึ่งหมายความว่ารวมถึงคดีที่ตัดสินโดยผู้เสียหายที่มีลักษณะค่าความ หากไปแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนและเข้าสู่การพิจารณาของพนักงานอัยการซึ่งถือเป็นกระบวนการทางอาญาในชั้นก่อนฟ้อง กลับไม่มีมาตรการทางกฎหมายในการตรวจสอบความสุจริตของผู้เสียหายที่มีลักษณะค่าความแต่อย่างใด เมื่อสภาพสังคมในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย มีความซับซ้อนและแปรผันตามการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้ภารกิจในการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐรวมทั้งภารกิจในการพิจารณาคดีของศาลมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

ในขณะเดียวกันการกระทำความผิดหรืออาชญากรรมในทุก ๆ ฐานความผิดซึ่งรวมถึงฐานความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นต้นว่า ความผิดลหุโทษหรือความผิดต่อชื่อเสียงที่อาจไม่ได้มีผลกระทบกับความสงบเรียบร้อยของสังคมในวงกว้างก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างมาก ภายใต้อิทธิพลที่เปลี่ยนแปลงนี้จึงทำให้เกิดแนวความคิดในการนำชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมเข้ามาเป็นมาตรการเสริมในการแก้ปัญหาในกระบวนการยุติธรรมดังกล่าวในทุกมิติ เพื่อเบี่ยงเบนหรือลดจำนวนคดีไม่ให้เข้าสู่การพิจารณาของศาลตามแนวทางของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักเพียงอย่างเดียวโดยไม่จำเป็น รวมทั้งหามาตรการทางกฎหมายเพื่อให้กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นทางเลือกของฝ่ายผู้เสียหายและฝ่ายผู้ต้องหาให้สามารถเจรจาติดกันได้ตั้งแต่ในชั้นสอบสวนหรือชั้นก่อนฟ้อง ภายใต้อิทธิพลและกรอบความคิดว่าเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นครั้งใดฝ่ายผู้เสียหายก็ควรที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายตามสมควรจากฝ่ายผู้ต้องหาที่รู้สำนึกผิดในการกระทำของตนในครั้งนั้น และควรมีมาตรการเฉพาะเพื่อจัดการในทางคดีกับผู้ต้องหาตามความเหมาะสม ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างความเป็นธรรมและความสมานฉันท์ในสังคมไทยไปพร้อมกันภายใต้หลักการดำเนินคดีอาญาเชิงสมานฉันท์

จากการศึกษาทำให้สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ได้ตามประเด็นที่ศึกษา ดังต่อไปนี้

1) มาตรการด้านการกำหนดนิยามคำว่าผู้เสียหายที่มีลักษณะค่าความ

ผลการศึกษาพบว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ.2560 ได้รับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาไว้อย่างกว้างขวางภายใต้เงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติไว้ซึ่งเมื่อพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่ว่าจะเป็นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือประมวลกฎหมายอาญารวมถึงพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาทพ.ศ. 2562 แล้วพบว่ากฎหมายได้ให้สิทธิผู้เสียหายสามารถฟ้องร้องคดีอาญาด้วยตนเองรวมทั้งมีสิทธิที่จะไกล่เกลี่ยหรือยอมความกับผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องหาหรือไม่ก็ได้ จึงเกิดช่องว่างให้แก่ผู้เสียหายใช้สิทธินั้นโดยไม่สุจริตหรือเกินขอบเขตความเสียหายของตน ก่อให้เกิดปัญหาการดำเนินคดีอาญาจนเป็นที่เสียหายแก่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในภาพรวม กล่าวคือส่งผลทำให้ผู้เสียหายในทางอาญาสามารถเลือกที่จะใช้สิทธิในทางอาญาหรือสิทธิ

ในทางแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาได้อย่างเต็มที่ แม้ว่าการใช้สิทธินั้นจะปรากฏอย่างชัดเจนว่าเป็นการใช้สิทธิเกินส่วนก็ตามก็ไม่มีมาตรการทางกฎหมายมาควบคุมการใช้สิทธิของผู้เสียหายในทำนองนี้ได้ จึงเป็นช่องทางที่ทำให้ผู้เสียหายบางรายเลือกที่จะใช้สิทธิเรียกร้องในทางแพ่งมาเป็นข้อต่อรองในคดีอาญา แม้ว่าบางคดีที่ผู้กระทำความผิดได้สำนึกในการกระทำความผิดและได้เสนอชดเชยค่าสินไหมทดแทนพอสมควรแล้ว แต่ผู้เสียหายก็เลือกที่จะปฏิเสธโดยไม่มีเหตุอันสมควรอันเป็นเหตุหนึ่งที่บ่งชี้ว่าผู้เสียหายสามารถที่จะใช้คดีเป็นข้อต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ของตนเองโดยเฉพาะได้อย่างไม่มีข้อจำกัด

จากการศึกษาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพระราชบัญญัติใกล้เคียงข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ไม่มีการกล่าวถึงมาตรการทางกฎหมายเพื่อบังคับใช้กับบุคคลที่มีพฤติกรรมต้องร้องเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่งจากฝ่ายผู้ต้องหาในคดีอาญาที่ตนเป็นผู้เสียหายไว้แต่อย่างใด ผู้ศึกษาวิเคราะห์แล้วเห็นว่าควรจะต้องมีการกำหนดขอบเขตการใช้สิทธิของผู้เสียหายเพื่อมิให้อาศัยเหตุแห่งการเป็นผู้เสียหายมาเป็นข้อต่อรองในการใกล้เคียงข้อพิพาท จนถึงขนาดที่อาจจะเกินเลยขอบเขตของการเป็นค่าสินไหมทดแทนจนเกินสมควร ในขณะที่เดียวกันก็ยังคงต้องรักษาสมดุลของเจตนาผู้ต้องหาที่สำนึกในการกระทำความผิดและต้องการเยียวยาความเสียหายเพื่อบรรเทาผลร้ายด้วย

ผู้ศึกษาเห็นว่าพฤติกรรมของผู้เสียหายในคดีอาญาที่ไม่ยอมเจรจาใกล้เคียงข้อพิพาทหรือปฏิเสธโดยไม่มีเหตุอันสมควรหรือเจรจาใกล้เคียงข้อพิพาทในทางอาญาโดยเรียกค่าสินไหมทดแทนจากฝ่ายผู้ต้องหาหรือฝ่ายผู้กระทำความผิดเกินสมควร และมีลักษณะของการนำคดีอาญามาบีบบังคับผู้ต้องหาหรือผู้กระทำความผิดโดยมีเจตนามุ่งประสงค์เพื่อต้องการค่าสินไหมทดแทนหรือผลประโยชน์อื่นใดมากไปกว่าที่ตนจะพึงได้รับจนถึงขนาดที่บ่งชี้ว่าเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต เป็นลักษณะของการค้าความของผู้เสียหาย ซึ่งหากสามารถกำหนดมาตรการที่ให้ความเป็นธรรมกับคู่พิพาทด้วยการกำหนดขอบเขตการใช้สิทธิของผู้เสียหายในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน ให้มีความสมดุลกับความเสียหายที่แท้จริงที่ผู้ต้องหาหรือผู้กระทำความผิดได้เป็นผู้ก่อให้เกิดขึ้นและต้องการเยียวยาความเสียหายนั้นให้กับผู้เสียหายอย่างมีสำนึกผิดจากการกระทำของตนแล้ว ก็จะทำให้ปัญหาการค้าความของผู้เสียหายในคดีอาญาหมดสิ้นไป และจะสามารถยุติข้อพิพาทได้ตั้งแต่ในชั้นก่อนฟ้อง

อีกทั้งยังจะเป็นการให้ความเป็นธรรมและเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับคุณภาพแห่งความเสียหาย และควรนำชุมชนหรือมาตรการทางชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาค่าเสียหายขึ้นตามสมควรที่ผู้เสียหายจะพึงได้รับจากผู้ต้องหา และก็ควรจะต้องกำหนดนิยามของคำว่าผู้เสียหายที่มีลักษณะค้าความไว้ให้ชัดเจนว่าครอบคลุมถึงผู้เสียหายที่มีพฤติกรรมอย่างไรบ้าง อันจะเป็นประโยชน์เพื่อสามารถนำไปสู่การพิจารณาว่าควรจะมีมาตรการควบคุมการใช้สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาไม่ให้ใช้สิทธิปฏิเสธการเจรจาใกล้เคียงโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือกำหนดขอบเขตของการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายในทางแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาให้เหมาะสมต่อไป

2) มาตรการด้านบังคับใช้กฎหมายอาญาในความผิดเกี่ยวกับชื่อเสียงและความผิดเกี่ยวกับร่างกาย

ผลการศึกษาพบว่าตามหลักการและเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า “...ปัจจุบันข้อพิพาททางแพ่งและทางอาญาเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก เห็นควรให้นำกระบวนการไต่ถามข้อพิพาททางแพ่งซึ่งมีทุนทรัพย์ไม่มากนักและข้อพิพาททางอาญาบางประเภทมากำหนดเป็นกฎหมายกลาง เพื่อให้หน่วยงานของรัฐ พนักงานสอบสวน หรือศูนย์ไต่ถามข้อพิพาทภาคประชาชน ใช้ในการยุติหรือระงับข้อพิพาทดังกล่าว...” ซึ่งจากเหตุผลที่หยิบยกขึ้นมดังกล่าว เมื่อพิจารณาอัตราโทษของฐานความผิดต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วจะเห็นว่าคงมีอัตราโทษจำคุกไม่เกินสามปีหรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท ซึ่งล้วนเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจการพิจารณาของศาลแขวง ที่สามารถพิจารณาและพิพากษาได้ด้วยผู้พิพากษาเพียงคนเดียว ตามพระราชบัญญัติให้ใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 17 มาตรา 25 และมาตรา 26 เท่านั้น

สามารถบ่งชี้ได้ว่าความผิดต่อร่างกายตามมาตราดังกล่าวข้างต้น เป็นเรื่องที่ฝ่ายนิติบัญญัติภายใต้บริบทใหม่ทางสังคมมองเห็นแล้วว่า แม้ผลแห่งความผิดจะเกิดขึ้นกับชีวิตร่างกายผู้เสียหายก็ตามก็ยังไม่ได้ร้ายแรงถึงขนาดที่จะไม่สามารถเจรจาไต่ถามกันได้ด้วยความสมานฉันท์ และหากมองลึกลงไปก็จะเห็นว่าในฐานความผิดดังกล่าวยังรวมความเสียหายทางด้านจิตใจ หรือทรัพย์สินด้วย ดังจะเห็นได้ตามที่ปรากฏในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 390 มาตรา 391 มาตรา 392 มาตรา 394 และมาตรา 395 และมาตรา 397 และมักจะเป็นความผิดที่เกิดขึ้นเป็นประจำตามวิถีชีวิตของพลเมืองทั้งในชุมชนเมืองและชนบท ซึ่งจะได้ว่าผู้เสียหายในฐานความผิดดังกล่าวนี้ นอกจากจะได้รับความเสียหายที่เกิดขึ้นกับร่างกายหรือทรัพย์สินที่สามารถกำหนดค่าแห่งความเสียหายได้จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏชัดแจ้งแล้ว ก็ยังอาจจะมีค่าแห่งความเสียหายในลักษณะนามธรรมที่ซ่อนอยู่ภายใต้จิตใจของผู้เสียหายด้วย ซึ่งถือเป็นอุปสรรคหนึ่งที่ทำลายสำหรับผู้บังคับใช้กฎหมายว่าจะสามารถค้นหาค่าแห่งความรู้สึกเสียหายภายในจิตใจของผู้เสียหายในลักษณะนี้ได้ถูกต้องตรงใจของผู้เสียหายหรือไม่ เพียงใด

หากสามารถค้นพบจุดสมดุลอันเป็นค่าแห่งความเสียหายภายในจิตใจของผู้เสียหาย กับค่าสินไหมทดแทนเพื่อเยียวยาความเสียหายจากฟากฝั่งของผู้ต้องหาได้แล้ว ก็เป็นเงื่อนไขที่จะทำให้การเจรจาไต่ถามข้อพิพาทสำเร็จได้ตั้งแต่ในชั้นก่อนฟ้อง แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการเจรจาไต่ถามจะมีขึ้นได้หรือไม่นั้น ปรากฏเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ว่า “...โดยคำนึงถึงความยินยอมของคู่กรณีเป็นสำคัญ...” ดังนั้นการเจรจาไต่ถามข้อพิพาทในปัจจุบัน คงต้องอาศัยความสมัครใจของคู่กรณีเท่านั้น ซึ่งในความเห็นของผู้ศึกษาเห็นว่า การเจรจาไต่ถามจะสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่นั้น เบื้องต้นควรจะต้องเริ่มจากผู้ต้องหาซึ่งเป็นผู้ก่อเหตุได้รู้สึกสำนึกถึงการทำความผิดของตนก่อนเป็นลำดับแรก และในขณะเดียวกันก็ต้องเสนอเงื่อนไขการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากผลการกระทำของตนเองให้กับฝ่ายผู้เสียหายตามสมควร เมื่อผ่านขั้นตอนการสำนึกในความผิดของผู้ต้องหาแล้ว ก็จะเข้าสู่ขั้นตอนการให้อภัยจากฝ่ายผู้เสียหายว่าพอจะเกิดขึ้นได้หรือไม่ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับเจตจำนงของผู้เสียหายเป็นสำคัญ เพราะหากผู้เสียหายในฐานะผู้เริ่มต้นคดีด้วยการแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนมีความตั้งใจหรือมุ่งหมายจะให้ข้อพิพาทยุติลงได้ก็จะสามารถกระทำได้โดยไม่ยุ่งยาก เว้นแต่มี

มูลเหตุจูงใจอื่นที่จะทำให้ผู้เสียหายปฏิเสธการเจรจาไกล่เกลี่ย ซึ่งมูลเหตุจูงใจอื่นที่จะเป็นอุปสรรคต่อการสมัครใจเจรจาไกล่เกลี่ยของผู้เสียหาย อาจะมาจากความรู้สึกภายในจิตใจที่ยังมีความโกรธ หรืออาจมาจากสังคมรอบตัวที่ชี้นำ หรืออาจะมาจากเจตนาที่ต้องการใช้คดีอาญาเป็นข้อต่อรองในการเรียกค่าเสียหาย

ผู้ศึกษาเห็นว่าสาเหตุจากความโกรธที่ดี หรือการชี้นำทางสังคมที่ดี เป็นอุปสรรคที่สามารถใช้เวลา หรือเหตุผลในการกำจัดลงได้เพราะล้วนแต่เป็นภาวะทางอารมณ์ที่ทำให้มีผลในการตัดสินใจเท่านั้นจึงไม่ได้มีปัญหาว่าเป็นเรื่องของความชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ แต่มีประเด็นที่ผู้ศึกษาเห็นว่าหากปรากฏว่าการปฏิเสธการเจรจาไกล่เกลี่ยของผู้เสียหาย มีมูลเหตุจูงใจมาจากเจตนาที่ต้องการใช้คดีอาญาเป็นข้อต่อรองในการเรียกค่าเสียหายแล้ว จะเป็นปัญหาที่คาบเกี่ยวถึงว่าเป็นการใช้สิทธิที่ชอบด้วยกฎหมายโดยสุจริตหรือไม่ ดังนั้นหากพิจารณาเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ตอนหนึ่งที่มีความต้องการว่า “...ทำให้ปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลลดน้อยลง ลดปัญหาความขัดแย้ง เกิดความสมานฉันท์ขึ้นในสังคม ลดงบประมาณแผ่นดิน และเสริมสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข...”

จึงควรที่จะพิจารณาบทบาทของผู้เสียหายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอุปสรรคดังกล่าวว่า ควรจะมีมาตรการทางกฎหมายมาควบคุม และเมื่อพิจารณาหลักการและเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า “...ปัจจุบันข้อพิพาททางแพ่งและทางอาญาเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก เห็นควรให้นำกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งซึ่งมีทุนทรัพย์ไม่มากนัก และข้อพิพาททางอาญาบางประเภทมากำหนดเป็นกฎหมายกลาง เพื่อให้หน่วยงานของรัฐ พนักงานสอบสวน หรือศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ใช้ในการยุติหรือระงับข้อพิพาทดังกล่าว...” จากเหตุผลที่หยิบยกขึ้นมามีดังนี้

เมื่อพิจารณาอัตราโทษของฐานความผิดต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้วจะเห็นว่าคงมีอัตราโทษจำคุกไม่เกินสามปีหรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท ซึ่งล้วนเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจการพิจารณาของศาลแขวง ที่สามารถพิจารณาและพิพากษาได้ด้วยผู้พิพากษาเพียงคนเดียว ตามพระราชบัญญัติให้ใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 17 มาตรา 25 และมาตรา 26 เท่านั้น จึงเป็นข้อบ่งชี้ว่าความผิดต่อร่างกายตามมาตราดังกล่าวข้างต้น เป็นเรื่องที่ฝ่ายนิติบัญญัติภายใต้บริบทใหม่ทางสังคมมองเห็นแล้วว่า แม้ผลแห่งความผิดจะเกิดขึ้นกับชีวิตร่างกายผู้เสียหายก็ตามก็ยังไม่ได้ร้ายแรงถึงขนาดที่จะไม่สามารถเจรจาไกล่เกลี่ยกันได้ด้วยความสมานฉันท์ และหากมองลึกลงไปก็จะเห็นได้ว่าในฐานความผิดดังกล่าวยังรวมความเสียหายทางด้านจิตใจ หรือทรัพย์สินด้วย ดังจะเห็นได้ตามที่ปรากฏในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 390 มาตรา 391 มาตรา 392 มาตรา 394 และมาตรา 395 และมาตรา 397 และมักจะเป็นความผิดที่เกิดขึ้นเป็นประจำตามวิถีชีวิตทั้งในชุมชนเมืองและชนบท ซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้เสียหายในฐานความผิดดังกล่าวนี้ นอกจากจะได้รับความเสียหายที่เกิดขึ้นกับร่างกายหรือทรัพย์สินที่สามารถกำหนดค่าแห่งความเสียหายได้จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏชัดแจ้งแล้ว ก็ยังอาจจะมีค่าแห่งความเสียหายในลักษณะนามธรรมที่ซ่อนอยู่ภายใต้จิตใจของผู้เสียหายด้วย หากเราสามารถค้นพบจุดสมดุลอันเป็นค่าแห่งความเสียหายภายในจิตใจของผู้เสียหาย กับ

ค่าสินไหมทดแทนเพื่อเยียวยาความเสียหายจากฟากฝั่งของผู้ต้องหาได้แล้ว ก็เป็นเงื่อนไขที่จะทำให้การเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสำเร็จได้ตั้งแต่ในชั้นก่อนฟ้อง

อย่างไรก็ตามกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยจะมีขึ้นได้หรือไม่ขึ้น ปรากฏเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ว่า “...โดยคำนึงถึงความยินยอมของกลุ่มเป็นสำคัญ...” ดังนั้นการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในปัจจุบัน คงต้องอาศัยความสมัครใจของกลุ่มเท่านั้น แต่การปฏิเสธการเจรจาไกล่เกลี่ยของผู้เสียหาย หากมีมูลเหตุจูงใจมาจากเจตนาที่ต้องการใช้คดีอาญาเป็นข้อต่อรองในการเรียกค่าเสียหายแล้ว จะเป็นปัญหาที่คาบเกี่ยวถึงว่าเป็นการใช้สิทธิที่ชอบด้วยกฎหมายโดยสุจริตด้วย จึงควรจะมีมาตรการทางกฎหมายมาควบคุมผู้เสียหายที่มีลักษณะค่าความในชั้นก่อนฟ้องด้วย

3) มาตรการด้านการระงับข้อพิพาทก่อนฟ้องคดี

ผลการศึกษาพบว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาที่ต้องอาศัยความสมัครใจของผู้เสียหายนั้น หากปรากฏเป็นประจักษ์ว่าผู้เสียหายมีพฤติการณ์ที่ไม่ยอมเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือปฏิเสธการเจรจาไกล่เกลี่ยโดยไม่มีเหตุอันสมควร โดยปรากฏเจตนาแจ้งชัดว่ามุ่งประสงค์ต้องการค่าสินไหมทดแทนเกินความเป็นจริงเสมือนเป็นการแสวงหาผลกำไรจากคดีความ หรือต้องการผลประโยชน์อื่นใดมากกว่ามาตรฐานของความสมเหตุสมผลจนถึงขนาดที่บ่งชี้ว่าเป็นการใช้สิทธิไม่สุจริตเช่นนี้ ย่อมถือเป็นการค้าความของผู้เสียหาย

ดังนั้น หากปรากฏข้อเท็จจริงเช่นนั้นก็สมควรอยู่เองที่จะต้องหามาตรการกำหนดขอบเขตการใช้สิทธิของผู้เสียหายมิให้ใช้จนเกินเลยความพอดี และในขณะเดียวกันก็ยังคงต้องรักษาคุณธรรมทางกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองผู้เสียหายมิให้ถูกลดทอนลงไปด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อให้ไปถึงจุดหมายปลายทางของกฎหมายที่ต้องการให้ปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลลดน้อยลง ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความสมานฉันท์ขึ้นในสังคม ลดงบประมาณแผ่นดิน และเสริมสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข สำหรับมาตรการที่จะเข้ามาแก้ไขปัญหามุ่งผู้เสียหายที่มีลักษณะค่าความดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาเห็นว่า ควรนำมาใช้เฉพาะคดีอาญาที่เข้าสู่การพิจารณาของพนักงานสอบสวนเท่านั้น เพราะเหตุของการต่อรองเรียกค่าเสียหายจะเกิดขึ้นกับกรณีที่ผู้ต้องหาถูกดำเนินคดีอาญาไปแล้วเป็นส่วนใหญ่ หากปรากฏเป็นประจักษ์ชัดแจ้งว่าผู้เสียหายมีพฤติการณ์ที่ปฏิเสธ หรือไม่ยอมเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยไม่มีเหตุอันสมควร โดยแสดงออกให้เห็นเจตนาแจ้งชัดว่ามุ่งประสงค์ต้องการค่าสินไหมทดแทนเกินความเป็นจริงเสมือนเป็นการแสวงหาผลกำไรจากคดีความ หรือต้องการผลประโยชน์อื่นใดมากกว่ามาตรฐานของความสมเหตุสมผลจนถึงขนาดที่บ่งชี้ว่าเป็นการใช้สิทธิไม่สุจริตเช่นนี้ ก็ควรให้ผู้มีอำนาจไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวน สามารถกำหนดค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายได้ตามความเหมาะสมแล้วแจ้งให้กับผู้ต้องหาเพื่อชำระค่าเสียหายตามเงื่อนไขที่กำหนด หากผู้เสียหายไม่ยอมรับค่าเสียหายดังกล่าวก็สามารถแก้ไขได้ด้วยการวางทรัพย์ได้ ดังนั้นเมื่อผู้ต้องหาได้ดำเนินการเยียวยาความเสียหายให้กับผู้เสียหายตามสมควรดังที่ผู้ไกล่เกลี่ยกำหนดแล้ว แม้ว่าผู้เสียหายยังไม่ได้ไปรับค่าสินไหมทดแทนที่วางไว้ ณ สำนักงานวางทรัพย์ก็ตาม ผลทางกฎหมายในคดีอาญา

ควรจะต้องถือว่าสิทธิภาคีอาญามาฟ้องระงับไปตามหลักการเดียวกับพระราชบัญญัติการไต่สวนข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 64

สำหรับการกำหนดค่าเสียหายว่าแค่ไหนเพียงใดจึงมีความเหมาะสม อาจจะต้องมีการกำหนดแนวทางในการคำนวณเป็นมาตรฐานเดียวกัน ซึ่งอาจจะสร้างเครื่องมือให้ชุมชน หรือภาคประชาสังคม หรือทีมสหวิชาชีพเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดในแต่ละคดีก็ได้ สำหรับค่าเสียหายที่ได้กำหนดโดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายมาตั้งแต่ต้นนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่าหากผู้เสียหายยังไม่พอใจในค่าเสียหายที่ผู้ไต่สวนได้กำหนดให้ ผู้เสียหายก็สมควรที่จะยังมีสิทธิไปใช้สิทธิเรียกร้องทางแพ่งในกระบวนการทางศาลได้ต่อไป

4) มาตรการด้านการถ่วงดุลการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวนในการสั่งยุติคดี

ผลการศึกษาพบว่า การตรวจสอบถ่วงดุลโดยผู้เสียหายในคดีอาญาเฉพาะฐานความผิดที่อยู่ในเกณฑ์ที่จะเจรจาไต่สวนกันได้ ตามที่กำหนดตามพระราชบัญญัติการไต่สวนข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 35 และมาตรา 41 นั้น หากพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 34 ไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีด้วยตนเองหากคดีนั้นพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง ซึ่งคำสั่งไม่ฟ้องนี้ไม่ได้หมายความว่ารวมถึงการสั่งยุติคดีด้วยแต่อย่างใด เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติการไต่สวนข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 35 วรรคท้าย และ มาตรา 37 บัญญัติหลักเกณฑ์ไว้ชัดเจนว่า หากตกลงระงับข้อพิพาททางอาญาและได้มีการปฏิบัติตามเงื่อนไขข้อตกลงกันแล้วให้ถือว่าสิทธิภาคีอาญามาฟ้องระงับ และหากเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจของพนักงานสอบสวนตั้งแต่ต้นก็ให้ส่งสำนวนให้พนักงานอัยการพิจารณาสั่งยุติคดี ตามมาตรา 64 ดังนั้นกรณีบัญญัติหลักเกณฑ์ไว้ชัดว่าสิทธิภาคีอาญามาฟ้องระงับ หรือเมื่ออัยการสั่งยุติคดีตามพระราชบัญญัติการไต่สวนข้อพิพาท พ.ศ. 2562 แล้ว ก็จะมีผลทำให้กรณีนี้ผู้เสียหายไม่สามารถนำคดีอาญาไปฟ้องต่อศาลได้อีก

เมื่อพิจารณาจากข้อกำหนดดังกล่าวประกอบกับหลักการและเหตุผลท้ายพระราชบัญญัติการไต่สวนข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ที่แสดงชัดถึงเหตุผลของการบังคับใช้กฎหมายนี้เนื่องจากเห็นว่า ปัจจุบันข้อพิพาททางแพ่งและทางอาญาเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก เห็นควรให้นำกระบวนการไต่สวนข้อพิพาททางแพ่งซึ่งมีทุนทรัพย์ไม่มากนักและข้อพิพาททางอาญาบางประเภทมากำหนดเป็นกฎหมายกลาง เพื่อให้หน่วยงานของรัฐ พนักงานสอบสวน หรือศูนย์ไต่สวนข้อพิพาทภาคประชาชน ใช้ในการยุติหรือระงับข้อพิพาทดังกล่าวโดยคำนึงถึงความยินยอมของคู่กรณีเป็นสำคัญ ทำให้ปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลลดน้อยลง ลดปัญหาความขัดแย้ง เกิดความสมานฉันท์ขึ้นในสังคม ลดงบประมาณแผ่นดิน และเสริมสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขแล้ว ผู้ศึกษาจึงเห็นชอบด้วยที่จะจำกัดสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญาที่ผ่านกระบวนการตามพระราชบัญญัติการไต่สวนข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ดังกล่าว ไม่ให้มีสิทธิยื่นฟ้องคดีต่อศาลได้อีก

อย่างไรก็ตามเหตุผลท้ายพระราชบัญญัติการไต่สวนข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ให้คำนึงถึงความยินยอมของคู่กรณีเป็นสำคัญ แต่มาตรการทางกฎหมายตามที่ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ไว้ดังกล่าวมาข้างต้นว่า กรณีหาก

ปรากฏเป็นประจักษ์ว่าผู้เสียหายมีพฤติการณ์ที่ไม่ยอมเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือปฏิเสธการเจรจาไกล่เกลี่ยโดยไม่มีเหตุอันสมควร โดยปรากฏเจตนาแจ้งชัดว่ามุ่งประสงค์ต้องการค่าสินไหมทดแทนเกินความเป็นจริงเสมือนเป็นการแสวงหาผลกำไรจากคดีความ หรือต้องการผลประโยชน์อื่นใดมากไปกว่ามาตรฐานของความสมเหตุสมผลจนถึงขนาดที่บ่งชี้ว่าเป็นการใช้สิทธิไม่สุจริตถือว่าเป็นการค่าความของผู้เสียหาย ควรให้ผู้มีอำนาจไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวน สามารถกำหนดค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายได้ตามความเหมาะสมแล้วแจ้งให้ผู้ต้องหาเพื่อชำระค่าเสียหายตามเงื่อนไขที่กำหนด หากผู้เสียหายไม่ยอมรับค่าเสียหายดังกล่าวก็สามารถแก้ไขได้ด้วยการวางทรัพย์ได้

ดังนั้น เมื่อผู้ต้องหาได้ดำเนินการเยียวยาความเสียหายให้กับผู้เสียหายตามสมควรดังที่ผู้ไกล่เกลี่ยกำหนดแล้ว แม้ว่าผู้เสียหายยังไม่ได้ไปปรับค่าสินไหมทดแทนที่วางไว้ ณ สำนักงานวางทรัพย์ก็ตาม ผลทางกฎหมายในคดีอาญาควรจะต้องถือว่าสิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปตามหลักการเดียวกับ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 64 ซึ่งการกำหนดหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขในทำนองนี้ถือได้ว่าเป็นเรื่องที่ไม่ได้รับความยินยอมจากผู้เสียหาย อย่างไรก็ตาม ในมาตรการนี้ผู้ศึกษาเห็นว่าควรใช้กับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนเท่านั้น จึงเห็นควรให้องค์กรอัยการมีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย และเหตุผลตามข้อเท็จจริงโดยเฉพาะในส่วนของผู้เสียหายที่ควรจะได้รับ การเยียวยาจากผู้ต้องหาว่ามีความเหมาะสมเพียงใดอีกชั้นหนึ่ง และหากพนักงานอัยการเห็นชอบก็ให้มีคำสั่งยุติคดีต่อไป

จากการวิเคราะห์สภาพปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย และค้นหามาตรการต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้เหมาะสม ผู้ศึกษาเห็นว่าปัญหาต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย ได้รับการสะสมมานานจนกลายเป็นความคุ้นชินของผู้เกี่ยวข้องในทุกมิติ หากต้องการจะแก้ไขด้วยวิธีการเพียงแค่สนับสนุนให้มีการปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นคู่พิพาท บุคคลในสังคมแวดล้อม หรือเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทุกฝ่าย การแก้ไขปัญหาก็ยังจะเป็นไปด้วยความยากลำบาก ซึ่งในท้ายที่สุดปัญหาก็จะไม่ได้รับการแก้ไขจนเห็นผลสัมฤทธิ์ ดังนั้นหากรัฐมีเจตจำนงที่ต้องการจะแก้ไขปัญหากันอย่างจริงจัง ผู้ศึกษาเห็นว่ามีความจำเป็นต้องแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสมต่อไป โดยมีข้อเสนอแนะ กล่าวคือ

ควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 โดยการเพิ่มบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการใช้มาตรการทางกฎหมายกรณีผู้เสียหายมีลักษณะค่าความ ด้วยการเพิ่มหลักการต่างๆ เป็นการเฉพาะในเรื่อง “การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญากรณีผู้เสียหายมีลักษณะค่าความ” ไว้ในหมวด 4 ส่วนที่ 6 ของ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.2562 โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1.) ควรมีกำหนดนิยาม คำว่าผู้เสียหายที่มีลักษณะค่าความ ไว้ให้ชัดเจนว่า “ผู้เสียหายที่มีลักษณะค่าความ หมายถึง ผู้เสียหายที่มีพฤติการณ์ไม่ยอมเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือปฏิเสธการเจรจาไกล่เกลี่ยโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในทางอาญาโดยเรียกค่าสินไหมทดแทนจากฝ่ายผู้ต้องหาหรือฝ่ายผู้กระทำความผิดเกินสมควร และมีลักษณะของการนำคดีอาญามาบีบบังคับผู้ต้องหาหรือ

ผู้กระทำผิดโดยมีเจตนามุ่งประสงค์เพื่อต้องการค่าสินไหมทดแทนหรือผลประโยชน์อื่นใดมากไปกว่าที่ตนจะพึงได้รับจากฝ่ายผู้กระทำความผิดจนถึงขนาดที่บ่งชี้ว่าเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต”

2.) ควรกำหนดให้มีหน่วยงาน หรือยุติธรรมชุมชน หรือทีมสหวิชาชีพ เพื่อให้เข้ามามีบทบาทหน้าที่ในการกำหนดค่าเสียหายขั้นต่ำที่ผู้เสียหายจะพึงได้รับตามสมควร

3.) ควรกำหนดให้คดีอาญาที่ผ่านมาตรการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในกรณีที่ผู้เสียหายมีลักษณะค่าความยุติคดีในชั้นก่อนฟ้อง โดยผู้เสียหายไม่ควรมีสิทธิไปฟ้องศาลในทางอาญาได้อีก แต่ในส่วนของค่าเสียหายในทางแพ่งที่ผู้เสียหายยังมีความประสงค์ในจำนวนที่มากไปกว่าค่าเสียหายที่ผู้ไกล่เกลี่ยกำหนดให้ ผู้เสียหายสามารถใช้สิทธิทางศาลต่อไปได้

4.) ควรเพิ่มหลักการและเหตุผลท้าย พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.2562 ให้สอดคล้องกับกรณีที่รัฐหรือสังคมไม่จำเป็นต้องอาศัยความยินยอมจากผู้เสียหายที่จะใช้มาตรการไกล่เกลี่ย หากปรากฏว่าผู้เสียหายมีลักษณะค่าความ

เอกสารอ้างอิง

กมลชัย รัตนสกววงศ์. **หลักกฎหมายปกครองเยอรมัน**. (กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2544).

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. **ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : หลักการและแนวคิด**. หนังสือกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์:ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย. (จัดพิมพ์โดยมูลนิธิสถาบันกฎหมายอาญา. 2545).

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. **ยุติธรรมชุมชน : บทบาทการอำนวยความสะดวกยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน. 2550).

คณิต ณ นคร. **กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา**. พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน. 2549).

ธานี วรภัทร์. **หลักกฎหมายมาตรการบังคับทางอาญา**. พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน. 2557).

นัทธี จิตสว่าง. **หลักทฤษฎีวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิปิฎกสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์. 2535).

บรรเจิด สิงคะเนติ. **หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน. 2555).

บรรเจิด สิงคะเนติและคณะ. หลักความได้สัดส่วน (Principle of Proportionality) ในการตรวจสอบ
ขอบเขตอำนาจรัฐ ตามมาตรา 29 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550.
รายงานการวิจัย. (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.2558).